

MAASEUDUN KIRJASTOT JA LUKIJAT

Suomalaisen Kirjallisuuden Seura (SKS) on julkaissut kaksi kirjaa 1800-luvun Keski-Suomen maaseudun kirjastoista ja maalaiskansan lukutotumuksista. Vuonna 1928, kun ensimmäinen laki kirjastoista hyväksyttiin, Suomessa oli 1 650 julkista kirjastoa maaseudulla ja 55 kaupungeissa. Näistä 62 % omistivat kunnat ja muita omistajia olivat mm. nuorisoseuraliikkeen ja työväenliikkeen järjestöt. 1800-luvulla kolmasosa osa kirjallisuudesta oli uskonnollista, mutta laski 1800-luvun lopulla selvästi. Kaunokirjallisuuden osuus nousi huomattavasti ja suomenkielistä kirjallisuutta alkoi ilmestyä enemmän.

Sofia Kotilainen kuvaa tutkimuksessaan *Literacy Skills as Local Intangible Capital. The History as a Rural Lending Libracy c. 1860–1920* (Studia Fennica, SKS 2016) kansankirjastojen syntyä ja elämää Keski-Suomessa. Hänen mikrohistoriallinen kohteensa on Kivijärven pitäjän kirjasto, sen kollektiivinen biografia ja asema paikallisessa yhteisössä. Samaan aikaan kun lukutaito levisi, vaikutti useita sosiaalisia, kulttuurisia ja maantieteellisiä tekijöitä. Kivijärvellä kirjaston toiminnot eivät saaneet yhtä hyvää menestystä tai vastakaikua väestössä kuin muilla paikkakunnilla. **Tarja-Liisa Luukkainen** käsittelee kirjahistoriallisessa tutkimuksessaan *Mitä maalaiskansa luki? Kirjasto, kirjat ja kirjoja lukeva yhteisö Karstulassa 1816–1918* (SKS 2016) Kivijärven naapuripitäjä Karstulan kirjaston toimintaa. Hän tarkastelee rahvaan tosiasiallisia lukuvaihtoja sekä tekee päätelmiä heidän tuntemastaan kirjallisuudesta ja paikallisen lukutaidon tasosta. Autonomian ajan lopulla kirjaston hoito ja lukevan väestön kiinnostus sen kirjoja kohtaan hiipuivat.

SKS julkaisee avoimesti verkossa englanninkielistä tieteellistä julkaisusarjaansa *Studia Fennica* (ilmestynyt vuodesta 1933) sekä valikoiden suomenkielistä tiedettä (oa.finlit.fi). Se julkaisee vuosittain reilut 20 vertaisarvioitua tiedekirjaa humanistisilta aloilta. SKS:lla on lisäksi meneillään Helsingin yliopiston kirjaston kanssa pilottihan-

ke Kirjastokonsortio Aleksandria, joka toteutetaan vuosina 2016–2017. Tavoitteena on saattaa verkko kautta suomalaista tiedekirjallisuutta avoimesti kaikkien luettavaksi.

MUUMIT JA YÖTAIVAS

Muumipeikko ja pyrstötähti -kirjan on nähty heijastavan 2. maailmansodan pelkoja ja atomisodan uhkaa ihmiskunnalle. Ensimmäisen kerran se ilmestyi vuonna 1946, seuraavat laitokset ilmestyivät vuosina 1956 ja 1968. Tieteenhistorioitsija **Tapio Markkanen** kuvaa *Tähdet ja avaruus* -lehdessä (5/2016), mitkä esikuvat ja tapahtumat ovat saattaneet vaikuttaa kirjaan. Teoksessa tarkkaillaan lähestyvää komeettaa. Muumilaakson asukkaat käyvät hankkimassa siitä tietoja Yksinäisten vuorten tähtitornilta. Sitten he pakenevat luolaan odottamaan törmäystä – komeetta ohittaa onnekaasti Maan.

Muumipeikko ja pyrstötähti -kirjan kahdessa varhaisemmassa versiossa observatorion tähtitieteilijä kertoo, että pyrstötähti osuu Maahan 7. loka-kuuta, ja kolmannessa laitoksessa päivämäärä on 7. elokuuta. Markkanen mukaan viimeisimmän laitoksen kertomus tuo mieleen kylmän sodan tunnot 1960-luvun jälkipuoliskolla. Päivämääräkin on lähellä Japanin ydinpommituhojen ajankohtaa. Markkanen on pyrkinyt myös sinnikkäästi selvittämään, olisivatko muistot pudonneesta Bjurbölen meteoriitista vuodelta 1899 voineet toimia virikkeenä Janssonin kertomukseen pyrstötähdestä. Markkanen tieteellinen artikkeli aiheesta on julkaisussa *Acta Baltica Historiae et Philosophiae Scientiarum* (Vol. 4, No. 1, 2016).

PORKKALAN PARANTEESI (1944–56)

Alkuvuodesta Porkkalan vuokra-alueen palautuksesta tuli 60 vuotta. Alue oli Neuvostoliiton hallussa vajaat yksitoista vuotta. Aikakautta on kutsuttu kansan suussa paranteesiksi eli suluissa olevaksi ajaksi. 1990-luvun puolivälistä lähtien aluetta on kehitetty matkailullisesti. On herätty siihen, että alueen kunnilla on jännittävässä lähihistoriassa

matkailuvaltti (<http://www.porkkala.net/fi/>).

Sodan loputtua 1944 kaksi kolmasosaa Kirkkonummesta, lähes puolet Siuntioista ja koko Degerbyn kunta vuokrattiin Neuvostoliitolle merisotilaalliseksi tukikohdaksi. Suomalainen väestö evakuoitiin kymmenessä päivässä. ”Porkkalan vuokra-alueesta” tuli osa Neuvostoliittoa. Rajat suljettiin ja alueelle siirrettiin neuvostosotilaita ja siviilejä lähinnä Leningradin lähialueilta. Hallinnollisesti alue kuului Leningradiin. Sotilastukikohtaan rakennettiin isoja kasarmeja, bunkkereita, sotataseita ja lentokenttä. Alueella asui enimmillään ainakin 20 000 sotilasta ja 10 000 siviiliä. ”Porkkalan vuokra-alue” oli sotilaskaupunki, jossa oli myös sairaala, kouluja ja päiväkoteja.

Alkuperäisen vuokrasopimuksen mukaan vuokra-aika oli 50 vuotta eli Suomi olisi saanut alueen takaisin vasta vuonna 1994. Kesällä 1955 maailman poliittinen tilanne oli muuttunut ja Porkkalan strateginen merkitys pienentynyt. Syksyllä 1955 alkekirjoitettiin Moskovassa kommunikoida Porkkalan alueen palautuksesta Suomelle.

Porkkalan vuokra-alueen rajat avattiin 26.1.1956, jolloin paluu ja jälleenrakennus alueella saattoivat alkaa. Vuokrakauden jälkeen alue alkoi nopeasti teollistua ja väestörakenne muuttua. Sinne muutti suomenkielisiä väestöä ja maanviljelyksen merkitys väheni.

POHJOISTEN YLIOPISTOJEN YHTEISTYÖ

Kansainvälinen kiinnostus arktisia alueita ja niiden luonnonvaroja kohtaan on kasvanut. Pohjoismainen yhteistyö arktisilla alueilla on ollut paljon esillä eri asiantuntijatapaamisissa. Suomesta on tulossa ensi vuonna Arktisen neuvoston puheenjohtajamaa. Oulun, Lapin, Luulajan ja Tromssan yliopistot julkistivat yhteisen arktisen agendan Oulussa pidetyssä Arctic Europe Forum -tapahtumassa.

Laatimalla yhteisen arktisen toimintaohjelman siihen liittyneet neljä pohjoista yliopistoa etsivät uusia synergioita ja vahvistavat arktisiin kysymyksiin liittyvää tutkimustaan, koulutustaan ja vaikuttavuuttaan. Toimintaohjelmalla pyritään uudella tavalla yhdistämään jokaisen yliopiston vahvuuksia ja huippututkimuksen aloja niin, että opiskelijoille, tutkijoille ja yhteistyökumppaneille voidaan

tarjota uusia ainutlaatuisia mahdollisuuksia. Yhteistyöllä yliopistot voivat myös kasvattaa merkitystään maailmanlaajuisesti.

Koulutuksessa yliopistot tulevat rakentamaan uusia yhteisiä koulutusohjelmia, jotka koostuvat kahden tai useamman yliopiston koulutussisällöistä. Oulun, Lapin, Luulajan ja Tromssan yliopistot rakentavat agendan pohjalta Arctic Corridor -mallin, jolla yliopistojen innovaatioista saadaan syntymään yritystoimintaa entistä tehokkaammin. Kaikilla yliopistoilla on jo teknologiansiirtoon ja yrittäjyyteen kannustavia toimintoja.

SUOMALAISTEN TUTKIJOIDEN HYVÄT VERKOSTOT

Nuoret suomalaiset tutkijat ovat vahvasti verkostoituneita sekä yhteiskunnan ja liike-elämän että muiden korkeakoulujen kanssa. Kuuden maan vertailevassa tutkimuksessa yliopistot ja korkeakoulut olivat verkostoituneita kolmella tasolla: paikallisesti, valtakunnallisesti ja kansainvälisesti. Opetukseen keskittyvillä korkeakouluilla painottui yhteistyö paikallisten yritysten ja organisaatioiden kanssa. Kansainväliseen tutkimukseen panostavilla yliopistoilla perusta oli kansainvälisessä, pääosin tutkijoiden välisessä, yhteistyössä.

Nämä tiedot käyvät ilmi Ison-Britannian, Portugalin, Saksan, Suomen, Yhdysvaltojen ja Venäjän vertailevassa tutkimuksessa, jossa analysoitiin monipuolisesti erilaisten yliopistojen ja korkeakoulujen verkostoitumista tietoyhteiskuntaan. Tutkimusprojektin tieteellisenä johtajana toimi professori **Jussi Välimaa** ja projektipäällikkönä yliopistotutkija **David M. Hoffman** Jyväskylän yliopiston Koulutuksen tutkimuslaitoksesta. Tutkimustulokset perustuvat Suomen Akatemian ja European Science Foundationin rahoittamaan projektiin Change in Networks, Higher Education and Knowledge Society. Tutkimus toteutettiin vuosina 2009–14 Jyväskylän yliopiston Koulutuksen tutkimuslaitoksen johdolla.

AJATUSPAJOJEN ARVIOINTIA

Maailmassa on noin 6 850 ajatuspajaa (*think tank*). Ne ovat yliopistoihin, puolueisiin, yrityksiin tai valtioelimiin kytkeytyviä tai itsenäisiä, kooltaan ja toimintatavoiltaan vaihtelevia yhteiskunnallisen vaikuttamisen erikoisyksiköitä. Ne eivät yleensä

tavoittele voittoa, vaan ne suosittavat tiettyjä ajatus- ja toimintatapoja päättäjille tai laajalle yleisölle.

Ajatuspajoista innovaatiokumppanuuksiin – Tapaus Filosofian Akatemia (niin & näin -kirjat, 2016) selvittää viimeaikaista luovien ajattelutaitojen tuoteistusta. **Hannele Huhtalan, Sami Syrjämäen** ja **Jarkko S. Tuusvuoren** laaja e-kirja sisältää yleisesityksen ajatushautomoiden historiasta sekä nykymerkityksestä meillä ja muualla (<http://www.netn.fi/kirjat/ajatuspajat>). Se haluaa ottaa selvää ja herättää keskustelua luovuuden ja kriittisyyden keskinäisistä suhteista 2010-luvun Suomessa. Kirjoittajien mukaan ”markkinat eivät kykene arvioimaan tutkimusvaateita, tieteelliseksi väitetyn tiedon pätevyyttä ja käyttötapoja”.

Tapausesimerkinä raportissa syvennytään Filosofian Akatemiaan (per. 2009). Osakeyhtiö on nopeasti noussut tunnustettuun asemaan samalla, kun sen avaintekijöistä on tullut näkyviä mielipidejohtajia. Akatemian edustajien vastineen mukaan raportti ei täytä asiallisen kritiikin mittapuita, vaikka raportin alkuosan teema – ”ajatushautomoiden vahvistunut rooli yhteiskunnallisessa päätöksenteossa ja näiden tuottamaa päätöksenteon pohjana käytettyä tietoa koskevat kriteerit, toiveet ja odotukset” – on tärkeä keskustelun aihe.

Yleisesti on todettu, että asiantuntijuus on laajemminkin hämärtynyt samalla, kun tieteellistä tietoa vaaditaan poliittisten päätösten perustaksi. Jopa julkisen tutkimusrahoituksen mullistuksen tärkeä osa, strategisen tutkimuksen neuvoston perustaminen, on osa tätä keskustelua. Uutisvirrassa vedotaan kuitenkin jatkuvasti asiantuntijoihin. Professori **Jukka Korpela** ehdottaakin *Helsingin Sanomien* mielipidesivulla (12.7.2016): ”Voisiko ohjelmavirran kuvitukseen käytettävästä henkilöstä käyttää jotakin toista nimitystä?”

STRATEGISEN TUTKIMUKSEN NEUVOSTON TUTKIMUSTEEMAT

Strategisen tutkimuksen neuvosto (STN) on päättänyt kesäkuussa vuosien 2017 ja 2018 tutkimusteemoista, joita se ehdottaa valtioneuvostolle. Uudet teemat nostavat demokratian ja kansalaisuuden sekä uudistumisen ja sopeutumisen näkökulmat keskeisiksi strategisen tutkimuksen ja Suo-

men menestyksen tekijöiksi. ”Yhdessä aiempien vuosien teemojen kanssa ne luovat kattavan pohjan tämän päivän ja tulevaisuuden päätöksenteon tietotarpeille.” Neuvosto luovutti ehdotukset kunta- ja uudistusministerille.

Valtioneuvosto käsittelee strategisen tutkimuksen neuvoston ehdotukset ja tekee päätöksen teemoista. Tämän jälkeen strategisen tutkimuksen neuvosto suunnittelee teemoista avattavat tutkimusohjelmat ja avaa rahoitushaut loppuvuoden aikana. STN on tunnistanut kaksi teema-aluetta läpileikkaavaa painopistettä: tieto päätöksenteossa ja toimeenpanossa sekä väestörakenteen muutos.

MAAILMAN MUISTI -REKISTERI

Kansallinen Maailman muisti -haku on osa Unescon Maailman muisti -ohjelmaa, joka pyrkii suojelemaan maailman arkisto- ja kirjastoperintöä, parantamaan sen saavutettavuutta sekä lisäämään tietoisuutta tämän perinnön olemassaolosta ja merkityksestä. Rekisteriin kootaan kansallisesti merkittävää asiakirjallista ja kirjallista kulttuuriperintöä, joka voi olla erilaisten organisaatioiden, yhteisöjen tai joissain tapauksissa yksityishenkilöiden hallussa. Myös kohteita, jotka ovat alueellisesti, kansainvälisesti tai maailmanlaajuisesti merkittäviä, voidaan esittää rekisteriin. Esityksen voi tehdä yhteisö tai organisaatio. Hakuaja jatkuu lokakuun 2016 loppuun asti ja rekisteriin valitut kohteet julkistetaan maaliskuussa 2017.

Asiakirjallinen ja kirjallinen kulttuuriperintö käsittää yksittäisiä dokumentteja tai niiden muodostamia kokonaisuuksia, joiden säilymisellä on merkittävää ja pysyvää arvoa yhteisölle, kulttuurille, kansakunnalle, valtiolle tai koko ihmiskunnalle. Rekisteriin otettavat kohteet voivat siis olla esimerkiksi arkistoaineistoja, asiakirja-, julkaisu-, kuva- tai äänitekokoelmia tai näiden muodostamia kokonaisuuksia tai yksittäisiä kulttuuriperintöä edustavia dokumentteja.

Lisätiedot Maailman muisti -ohjelmasta ja rekisteristä sekä yksityiskohtaiset ohjeet esityksen laatimiseen ovat Unescon Maailman muisti -ohjelman internetsivulla (<http://www.arkisto.fi/fi/maailman-muisti/>).

→

DESIGN FACTORY -KONSEPTIN KEHITTÄJÄ PALKITTIIN

Maailman kulttuurineuvosto, World Cultural Council (WCC), on myöntänyt Jose Vasconcelos World Award of Education -palkinnon Aalto-yliopiston koneensuunnitteluopin professorille ja Design Factoryn perustajalle **Kalevi Ekmanille**. Palkinto annetaan tunnustuksena Ekmanin yliopistokoulutukseen tuomasta kansainvälisyydestä ja inhimillisestä lähestymistavasta sekä hänen visionäärisistä ja inspiroivista ideoistaan, joiden ansiosta opiskelijat, tutkijat ja yritykset yhteen tuovasta Design Factory -konseptista on tullut merkittävä opetus- ja oppimisolusta.

Ekman on ansioitunut niin mentorina kuin opettajana, edistänyt monitieteellistä ja -kulttuurista yhteistyötä sekä tehnyt 20 vuoden ajan uraauurtavaa työtä yrittäjyyteen kannustavien, ryhmätyötä tukevien ja opiskelijoita sitouttavien opiskelumenetelmien kehittämisessä. Otaniemestä maailmalle levinneessä Design Factory -verkostossa on tällä hetkellä jo kymmenen tuotekehityksen tutkimus- ja oppimisympäristöä, viidessä eri maanosassa.

VUODEN 2016 TIEDEKIRJARAATI

Vuoden tiedekirja -raati on käynnistänyt työnsä elokuussa. Raatiin kuuluvat dosentti **Ulla-Maija Peltonen** (humanistiset tieteet), professori **Jukka Rantala** (yhteiskuntatieteet) ja professori **Erik Bonsdorff** (luonnontieteet). Raadin sihteerinä toimii Tieteellisten seurain valtuuskunnan julkaisupäällikkö **Johanna Lilja**. Vuoden tiedekirja -palkinnon tarkoituksena tarkoitus on nostaa esille ansiokasta tutkimuskirjallisuutta. Vuoden 2016 raati kiinnittää huomiota erityisesti tiedekirjoihin, jotka herättävät yhteiskunnallista keskustelua ja stimuloivat ajattelua. Palkintoraati pyrkii käymään läpi koko vuoden tiedekirjasadon. Ehdotuksia voi lähettää sihteerille (johanna.lilja@tsv.fi). Varsinaiset palkintoehdokkaat julkistetaan viikolla 46. Palkinto jaetaan Tieteen päivillä tammikuussa. Sen suuruus on 10 000 euroa.

VUODEN TIEDEKYNÄ -PALKINTO

Kilpailussa palkitaan tieteellinen suomenkielinen artikkeli, jossa suomen kieltä on käytetty erityisen ansiokkaasti. Palkinnosta kilpailevat tällä kertaa

humanististen alojen artikkelit, jotka ovat ilmestyneet vuosien 2014–16 aikana. Palkinnon suuruus on 25 000 euroa ja palkinto myönnetään artikkelin kirjoittajille alkuvuonna 2017.

Tieteellisten lehtien julkaisijat ja artikkelikoelmiin kustantajat voivat toimittaa julkaisunsa painettuna. He voivat toimittaa kokonaiset vuosikerrat tai kirjat, valintaa ei tarvitse tehdä. Tieteellisten artikkelien kirjoittajat voivat lähettää julkaisunsa painettuna tai digitaalisena.

Kilpailuun osallistuminen edellyttää yhteydenottoa sekä, jos julkaisu ei ole avoimesti saatavilla verkossa, julkaisujen toimittamista. Verkossa avoimesti saatavilla olevista julkaisuista riittää verkko-osoitteen ilmoittaminen.

Ilmoita julkaisusi Koneen Säätiöön viimeistään 30.11.2016. Jos julkaisu on ilmestymässä joulukuun aikana, ilmoita siitä 30.11. mennessä ennakkoon ja toimita se 31.12. mennessä säätiöön.

Yhteystiedot: Tiedeasiamies **Kalle Korhonen**, Koneen Säätiö, Tehtaankatu 21 B 49, 00150 Helsinki, kalle.korhonen@koneensaatio.fi, puh. 050 3447 468.

Ilari Hetemäki

LUONNONFILOSOFIAN SEURAN
TILAISUUKSIA TIETEIDEN TALOLLA
(KIRKKOKATU 6, HELSINKI)

4.10. KLO 18.15 AKU KOPAKKALA: MASENNUS
ON OUDOMPI JUTTU KUIN MILTÄ SE
NÄYTTÄÄKÄÄN

18.10. KLO 18.15 RIikka STEWEN: NÄKEMISEN
JA KATSEEN FILOSOFIASTA.

1.11. KLO 18.15 HANNU TOIVONEN:
LASKENNALLINEN LUOVUUS

äino

VÄRIKÄSTÄ
SYKSYÄ

FREDA 33, HELSINKI
MA-PE 10.30 - 18.00
LA 11.00 - 16.00

MIKONKATU 2, HELSINKI
MA-PE 11.00 - 18.00
LA 11.00 - 17.00

PUH. 09 611 611
WWW.AINO.NET